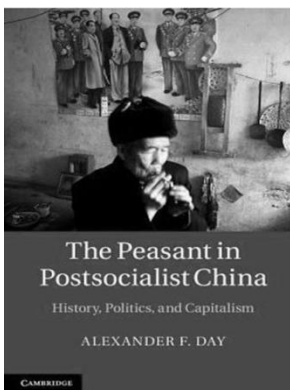

Book Review:

The Peasant in Postsocialist China: History, Politics, and Capitalism

วีระ หวังสัจจะโชค *

Day, Alexander F. (2004).

The Peasant in Postsocialist China: History,
Politics, and Capitalism.

New York: Cambridge University, 223 pages

“ปีศาจที่กำลังหลอกหลอนยุโรป – ปีศาจของคอมมิวนิสต์”

(A spectre is haunting Europe – the spectre of communism.)

Karl Marx and Frederick Engels (1969 [1848], p. 14)

* อาจารย์ประจำ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
(A lecturer of Department of Political Science, Faculty of Political Science and Law,
Burapha University)

“ปีศาจที่กำลังหลอกหลอนภูมิทัศน์ของทุนนิยมจีน – ปีศาจของชาวนา”

(A spectre is haunting the landscape of Chinese capitalism – the spectre of the peasant)

Alexander F. Day (2013, p. 1)

ในหนังสือเรื่อง *The Peasant in Postsocialist China: History, Politics, and Capitalism* ของ Alexander F. Day นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์การเมืองจีน ได้กล่าวนำในหนังสือตามข้อความในตอนต้นของบทความนี้ เพื่อตอบคำถามว่าประเทศจีนที่ก้าวสู่การเป็นมหาอำนาจในทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมหลังวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2008 กำลังถูกหลอกหลอนด้วยปัญหาของชาวนาในชนบท จนกลายมาเป็นใจกลางสำคัญของหนังสือเล่มนี้ที่ว่าชาวนาจะสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมจีนใหม่ที่เป็นทุนนิยมและกลไกตลาดได้อย่างไร และจากชาวนาที่เคยเป็นกำลังสำคัญของการสร้างชาติจีนในฐานะ “ชนชั้นปฏิวัติ” (revolutionary class) กลายมาเป็น “ชนชั้นชายขอบ” (marginalized class) ที่อุดร้งการพัฒนาประเทศจีนไม่ให้อำนาจแก่ประเทศที่พัฒนาแล้วได้อย่างไร

ก่อนจะลงสู่เนื้อหาของหนังสือจำเป็นต้องพิจารณาถึงการจะทำความเข้าใจชาวนาจีนภายใต้กับบริบททางเศรษฐกิจการเมืองที่เปลี่ยนจาก “สังคมนิยม” ไปสู่ “ทุนนิยม” จำเป็นต้องรู้ว่าในกลุ่มของมาร์กซิสต์ดั้งเดิม (Orthodox Marxism) ไม่เคยยอมรับชาวนาว่าเป็นชนชั้นปฏิวัติ เพราะในงานเขียนเรื่อง *The Eighteenth Brumaire of Louis Napoleon* บทที่ 7 ของ Karl Marx ชาวนาเป็นเพียง “มันฝรั่งในกระสอบ” (sack of potatoes) เท่านั้น หมายถึงชาวนาแม้จะประสบความยากลำบากเช่นเดียวกับกรรมกรอาชีพ แต่ชาวนามีวิธีการผลิตที่แยกส่วนจึงไม่สามารถสร้าง “จิตสำนึกทางชนชั้น” เพราะยังหวงเหนที่ดินและผลผลิตของตัวเอง แต่ Marx ได้ทิ้งแง่มุมไว้ว่าบริบทของประเทศยากจนอย่างรัสเซีย อินเดีย จีน แอลจีเรีย และอินโดนีเซีย มีบริบทแตกต่างจากยุโรปตะวันตกทำให้ชาวนามีความสำคัญ (Anderson, 2010: 2-4)

กรณีดังกล่าวนำมาสู่ข้อถกเถียงพื้นฐานของชาวนาในบริบทของรัสเซียระหว่าง Lenin และ Chayanov ที่ฝ่ายแรกมองชาวนาผ่านการวิเคราะห์แบบชนชั้น

(class-based analysis) ว่าชาวนาถูกขูดรีดจากทุนนิยมผ่านการโดนยึดที่ดินและผลผลิต ทำให้ชาวนากลายมาเป็นกรรมกรชีพในภาคเกษตร และสามารถเข้าร่วมการปฏิวัติได้ ในขณะที่ฝ่ายหลังมองชาวนาแบบครัวเรือน (family, household) ว่าชาวนายังมีวิถีการผลิตทางเศรษฐกิจแบบไม่ใช่ทุนนิยม (non-capitalist form of economy) เพราะได้รับผลผลิตทางการเกษตร ไม่ใช่ค่าแรง และสามารถหาแรงงานใหม่ในครอบครัวได้จากคนรุ่นลูก-รุ่นหลาน ทำให้การผลิตของชาวนามีลักษณะที่เพียงพอให้แค่อยู่รอด จึงเป็นการขูดรีดด้วยตัวเอง (self-exploitation) มากกว่าถูกขูดรีดค่าแรงจากระบบทุนนิยม ซึ่งข้อถกเถียงนี้กลายมาเป็นประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจชาวนาในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องปรับตัวเข้ากับทุนนิยมโลกาภิวัตน์ (Bernstein, 2009; Bernstein et. al., 2018) และกลายมาเป็นข้อถกเถียงสำคัญในหนังสือของ Alexander F. Day

ในงานของ Day ได้เริ่มต้นจากการแบ่งยุคของประเทศจีนผ่านช่วงทศวรรษที่ 1980s โดยก่อนช่วงเวลาดังกล่าวเป็น “ยุคปฏิวัติ” ของสังคมนิยมที่ชาวนามีส่วนสำคัญในการปฏิวัติและกลายเป็นสัญลักษณ์ของชาติ แต่หลังจากช่วงปี 1980s เศรษฐกิจจีนเข้าสู่ “ยุคปฏิรูป” กลายเป็นทุนนิยมและเปิดให้มีเสรีมากยิ่งขึ้นในทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ก็ตีคำว่า “หลังสังคมนิยม” (postsocialism) ไม่ได้เป็นเพียงแค่ช่วงเวลาเท่านั้น แต่หมายถึงการหลอมรวมแนวคิดสังคมนิยมให้เข้ากับความรู้ต่อเงื่อนไขระดับสากลของทุนนิยม อันทำให้สังคมนิยมจีนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก และชาวนากลายเป็นกลุ่มหลักที่ถูกสร้างให้กลายเป็นกลุ่มคนที่ล้าหลัง ไร้ และทำให้ประเทศจีนพัฒนาไปได้ช้า (Day, 2013: 15) หรือกล่าวได้ว่าช่วง 1980s ได้เปลี่ยนชาวนาจาก *วีรบุรุษ* ให้กลายเป็น *พวกขูดรีดความเจริญ* ของเศรษฐกิจจีน

หนังสือเล่มนี้จึงได้แบ่งคำอธิบายชาวนาจีนออกเป็น 4 กลุ่มสำคัญในบทที่สองถึงห้าของหนังสือ โดยกลุ่มแรกเป็นกลุ่มเสรีนิยมจีน (Chinese liberals) ได้ก่อตัวขึ้นในช่วงปี 1980 พยายามกล่าวถึงความสำคัญของสิทธิ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และเศรษฐกิจแบบกลไกตลาดต่อระบบเศรษฐกิจจีนในยุคปฏิรูป และมีข้อเสนอว่าหากจีนต้องการพัฒนา จำเป็นต้องเปลี่ยนชาวนาให้กลายมาเป็น “พลเมือง” (citizens) ที่

สามารถดำรงอยู่ได้ในระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ หรือกล่าวได้ว่าเป็น*กระบวนการลด*
ชาวนาให้น้อยลง (de-peasantization)

กลุ่มที่สอง คือกลุ่มซ้ายใหม่ (new left) ที่เติบโตในยุค 1990 พยายามอธิบายปัญหาของชาวนาด้วยกรอบการวิเคราะห์แบบองค์รวมว่าสาเหตุของปัญหาชาวนาในชนบท ความยากจน และความไม่เท่าเทียมกัน เกิดมาจากระบบทุนนิยมและเศรษฐกิจแบบกลไกตลาด กลุ่มนี้จึงมองว่าชาวนาได้ถูกขูดรีดจากทุนนิยมจน*กลายมา*
เป็นกรรมมาชีพ (proletarianization) ทางออกที่กลุ่มซ้ายใหม่พยายามนำเสนอจึงไม่ใช่การปฏิวัติแบบเดิม แต่เป็นการสร้างระบบตลาดใหม่ที่เป็นธรรมและยุติธรรม (fair and just)

กลุ่มที่สาม คือกลุ่มของนักวิชาการที่ชื่อว่า Wen Tiejun ได้เคลื่อนไหวในช่วงปลายของ 1990s เพื่อรื้อถอน (deconstruction) แนวคิดการปฏิวัติและการสร้างความเป็นสมัยใหม่ อันนำไปสู่*การตีความและนิยามชาวนาใหม่ (re-peasantization)* ตั้งแต่มุขการปฏิวัติของเหมา (the Maoist era) ว่าชาวนาเป็นตัวแสดงสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประเทศจีนสู่อุตสาหกรรม แต่กลับกลายเป็นกลุ่มที่ถูกมองข้าม เพราะความสำคัญในการสร้างอุตสาหกรรมของจีนเกิดขึ้นมาจากการสะสมมูลค่าส่วนเกินจากชนบท (accumulation of rural surplus) ผ่านการนิยามสามปัญหาในชนบท (*sannong wenti*, 三农问题) ประกอบด้วยปัญหาชาวนา การเกษตร และชนบท ทำให้เกิดการถกเถียงในวงกว้างเกี่ยวกับบทบาทของรัฐในการจัดการความยากจนในชนบท การใช้จ่ายงบประมาณของท้องถิ่น และปัญหาการพัฒนาสังคมชนบท

กลุ่มที่สี่ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ศึกษาชาวจีน (Chinese ethnographies) พยายามเข้ามาอธิบายปัญหาของชาวนาในช่วงกลางทศวรรษที่ 1990s อย่างนักวิชาการอย่าง Cao Jingqing และ He Xuefeng ได้เข้ามาศึกษาสังคมชนบทจีนในเชิงลึกระดับชุมชนหมู่บ้าน จนได้คำอธิบายว่าปัญหาของชนบทจีนไม่ใช่เรื่องของการขูดรีดมูลค่าส่วนเกินจากชนบท แต่วิกฤตความแตกร้างในชนบทเป็นเสมือนวิกฤตทางสังคมและชุมชนที่ไม่สามารถปกป้องชาวนาจากการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ของกลไกตลาดที่เกิดขึ้นตั้งแต่ในยุคปฏิรูป กลุ่มนี้จึงพยายามเน้นย้ำว่าจีนยังคงอยู่ในแนวคิดโลก

ที่สาม (Third World-ism) ในระบบโลกที่กำกับโดยทุนนิยมตะวันตก และนำแนวคิดหลังอาณานิคม (postcolonialism) มาทำความเข้าใจจีนในยุคหลังสังคมนิยมด้วย

จากคำอธิบายของทั้งสี่กลุ่ม ได้นำมาสู่การเคลื่อนไหวในภาคปฏิบัติ ซึ่งในหนังสือได้กล่าวไว้ในบทที่หก เริ่มจากแนวคิดสามปัญหาในชนบทของ Wen Tiejun ที่ได้รับการตอบรับจากประธานาธิบดีหู จิ่นเทา และนายกรัฐมนตรีเจิน เจียเป่า นำมาสู่การเคลื่อนไหวภายใต้แผนนโยบายสร้างชนบทใหม่ (New Rural Reconstruction) และการเคลื่อนไหวเพื่อคุ้มครองสิทธิ (Rights protection movement, *weiquan yundong* 维权运动) ของนักกิจกรรมและ NGOs ในช่วงต้นของศตวรรษที่ 21 เพื่อสร้างสังคมชนบทและระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เน้นในเรื่องของสหกรณ์ชาวนา (peasant cooperatives) และการสร้างกลไกควบคุมที่เป็นประชาธิปไตย การมีส่วนร่วม และมีฐานจากชุมชนในการจัดการที่ดินและการพัฒนาเศรษฐกิจในชนบทเพื่อเป็นหลักประกันให้กับชาวนาต่อทุนนิยมโลกาภิวัตน์และดูแลประชากรในภาคเกษตรให้สามารถปรับตัวได้ในยุคสมัยใหม่ จนไปถึงการรณรงค์ให้มีการสร้างสังคมนิยมใหม่ในชนบท (new socialist countryside) จึงเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวในภาคปฏิบัติดังกล่าวสะท้อนภาพของการเคลื่อนไหวของชาวนาโลกในช่วงทศวรรษ 1990s ไม่ว่าจะเป็นขบวนการ The Zapatistas ในเม็กซิโก และ ขบวนการชาวนาไร้ที่ดิน (MST) ในบราซิล ที่ต่างมีลักษณะของการต่อต้านโลกาภิวัตน์ (anti-globalization) ร่วมอยู่ด้วย (Day, 2013: 185)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จึงพบว่าหนังสือเล่มนี้ถือว่ามีค่าสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจข้อถกเถียงของชาวนาจีนในยุคหลังสังคมนิยม ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมืองและชาวนาศึกษา จนพบว่าในยุคของทุนนิยมโลกาภิวัตน์ ประเทศจีนที่ถูกมองว่าเป็นประเทศที่มีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดและสามารถปรับตัวเข้าในระบบทุนนิยมโลกได้เป็นอย่างดี กลับต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤตภายในประเทศอย่างเรื่องของชาวนา ภาคเกษตร และชนบท จนกล่าวได้ว่าแม้จีนจะเปลี่ยนไปสู่ยุคใหม่ขนาดไหนก็ตาม แต่ชาวนาไม่ได้หายไปไหน และยังคงดำรงอยู่ในใจกลางของปัญหาทางเศรษฐกิจการเมืองจีนเสมอมา

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาต่างประเทศ

- Anderson, K. B. (2010). *Marx at the Margin: On Nationalism, Ethnicity and Non-Western Societies*. Chicago: University of Chicago.
- Bernstein, H. (2009). "V.I. Lenin and A.V. Chayanov: Looking Back, Looking Forward." *The Journal of Peasant Studies*, 32 (1): 55-81.
- Bernstein, H. et. al. (2018). "Forum: Fifty Years of Debates on Presantries, 1966-2016." *The Journal of Peasant Studies*, 45 (4): 689-714.
- Day, A. F. (2013). *The Peasant in Postsocialist China: History, Politics, and Capitalism*. New York: Cambridge University.
- Marx, K. & Engle, F. (1969). "Manifesto of the Communist Party." In *Marx/Engels Selected Works, Vol. One*. Moscow: Progress.